સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામ (1857-1947)
ભારતની રાષ્ટ્રીય ચેતના, સંઘર્ષ અને વિજયની ગાથા
NotebookLM

રાષ્ટ્રવાદનો ઉદ્ભવ અને વિકાસ

કાયદો

એકતાની ભાવના: બ્રિટિશ શાસનમાં સમાન કાયદો અને વહીવટને કારણે લોકોમાં એકતા આવી.

શિક્ષણ અને સાહિત્ય: અંગ્રેજી કેળવણીને કારણે પાશ્ચાત્ય વિચારોનું આદાન-પ્રદાન થયું. પ્રાદેશિક સાહિત્યમાં રાષ્ટ્રવાદ જાગ્રત થયો.

શિક્ષણ

આર્થિક શોષણ: ખેડૂતો પાયમાલ થયા અને ઉદ્યોગધંધા પડી ભાંગતા આર્થિક અસંતોષ ઊભો થયો.

અર્થતંત્ર

ભેદભાવ: લિટનનો પ્રેસ એક્ટ અને રિપનનું ઈલ્બર્ટ બિલ જેવી ઘટનાઓએ ભારતીયોને એક કર્યા.

ભેદભાવ

સંચાર માધ્યમો: રેલવે, તાર અને ટપાલની શરૂઆતથી લોકો એકબીજાના સંપર્કમાં આવ્યા.

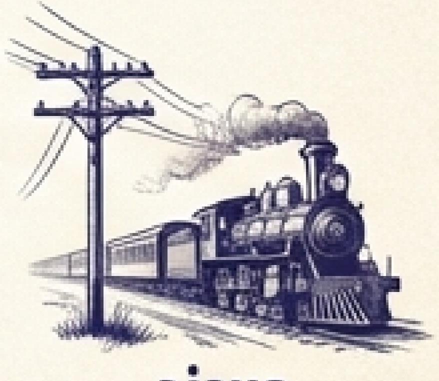

સંચાર

NotebookLM

કોંગ્રેસનું પ્રથમ અધિવેશન

હિન્દી રાષ્ટ્રીય મહાસભાન (કોંગ્રેસ) ની સ્થાપના

૨૮ ડિસેમ્બર, ૧૮૮૫ના રોજ મુંબઈની ગોકુળદાસ તેજપાલ સંસ્કૃત પાઠશાળામાં સ્થાપના થઈ. નિવૃત્ત અંગ્રેજ અધિકારી એ. ઓ. હ્યુમનો મહત્વનો ફાળો.

મુખ્ય વ્યક્તિઓ

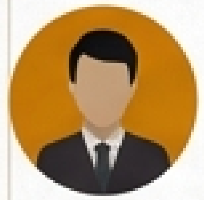

પ્રમુખ વ્યોમેશચંદ્ર બેનરજી, દાદાભાઈ નવરોજી, ફિરોઝશાહ મહેતા.

અગાઉનાં સંગઠનો

- બ્રિટિશ ઈન્ડિયન એસોસિયેશન (કોલકાતા)
- બોમ્બે એસોસિયેશન (મુંબઈ)
- પુના સાર્વજનિક સભા (પુણે)
- ગુજરાત સભા (અમદાવાદ)

NotebookLM

વિચારધારાનો સંઘર્ષ: મવાળવાદી અને જહાલવાદી

મવાળવાદી નેતાઓ

નેતાઓ: દાદાભાઈ નવરોજી, સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી, ગોપાલકૃષ્ણ ગોખલે.

પદ્ધતિ: બંધારણીય માર્ગે અરજીઓ અને રજૂઆતો કરવી. ‘સરકારના નેક ઈરાદા પર વિશ્વાસ.’

જહાલવાદી નેતાઓ (લાલ-બાલ-પાલ)

નેતાઓ: લાલા લજપતરાય, બાળ ગંગાધર ટિળક, બિપિનચંદ્ર પાલ.

મંત્ર: ‘સ્વરાજ મારો જન્મસિદ્ધ અધિકાર છે, અને તે હું લઈને જ જંપીશ.’ (ટિળક).

પદ્ધતિ: આક્રમક વિરોધ અને જનજાગૃતિ.

NotebookLM

બંગભંગ આંદોલન અને ક્રાંતિકારી પ્રવૃત્તિઓ

બંગાળના ભાગલા

૧૯૦૫: વાઈસરોય કર્ઝને ‘ભાગલા પાડો અને રાજ કરો’ની નીતિ અપનાવી બંગાળના ભાગલા પાડ્યા. પરિણામે ‘સ્વદેશી આંદોલન’ અને બહિષ્કાર શરૂ થયા.

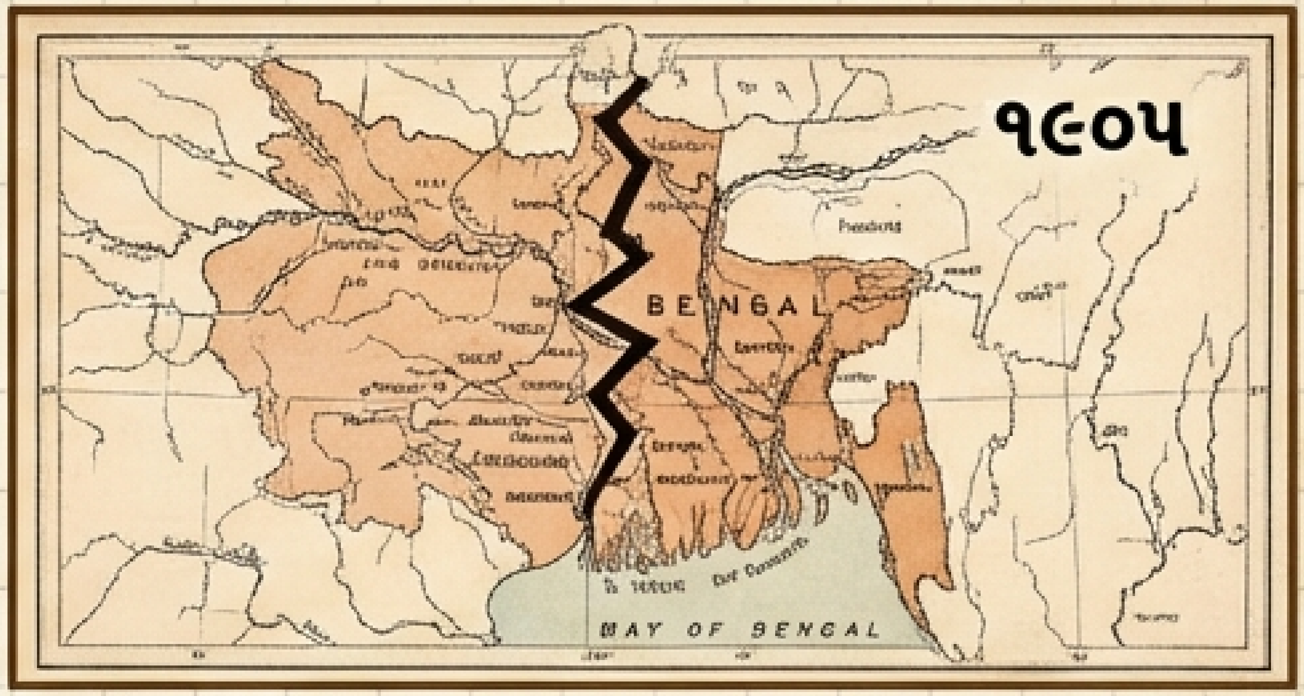

ક્રાંતિકારી પ્રવૃત્તિઓ

- **વિનાયક દામોદર સાવરકર:** ‘મિત્રમેલા’ સંસ્થા સ્થાપી (પાછળથી ‘અભિનવ ભારત’). પુસ્તક: ‘1857: પ્રથમ સ્વાતંત્ર્યસંગ્રામ’.
- **બંગાળ:** બારીન્દ્ર ઘોષ અને અનુશીલન સમિતિ. ખુદીરામ બોઝ અને પ્રફુલ્લ ચાકી દ્વારા કિંગ્સફર્ડની હત્યાનો પ્રયાસ.

વિનાયક દામોદર સાવરકર

NotebookLM

વિદેશમાં ક્રાંતિ અને આદિવાસી સંઘર્ષ

Revolution Abroad

શ્યામજીકૃષ્ણ વર્મા: લંડનમાં 'ઈન્ડિયન હોમરૂલ સોસાયટી'ની સ્થાપના.

મેડમ કામા: જર્મનીના સ્ટુર્ટગાર્ડમાં યોજાયેલ પરિષદમાં ભારતનો રાષ્ટ્રધ્વજ ફરકાવ્યો (૧૯૦૭).

Mangarh Massacre

માનગઢ હત્યાકાંડ (૧૭ નવેમ્બર, ૧૯૧૩)

રાજસ્થાન-ગુજરાત સરહદે માનગઢ ડુંગર પર અંગ્રેજો દ્વારા આદિવાસીઓ પર ગોળીબાર. ૧૨૦૦થી વધુ આદિવાસીઓ શહીદ થયા.

નેતૃત્વ: ગોવિંદ ગુરુ (ભગત ચળવળ).

NotebookLM

ગાંધીજીનું આગમન અને પ્રારંભિક સત્યાગ્રહો

- **૧૯૧૫:** દક્ષિણ આફ્રિકાથી પરત ફર્યા. કોચરબ અને સાબરમતી આશ્રમની સ્થાપના.
- **ચંપારણ સત્યાગ્રહ (૧૯૧૭):** બિહારમાં 'તીન કઠિયા' પદ્ધતિ વિરુદ્ધ. ખેડૂતોને ગળીની ખેતી કરવાની ફરજ પાડવામાં આવતી હતી. ગાંધીજીના પ્રયાસોથી સફળતા મળી.

- **ખેડા સત્યાગ્રહ (૧૯૧૭-૧૮):** અતિવૃષ્ટિના કારણે પાક નિષ્ફળ ગયો હોવા છતાં મહેસૂલ માફ ન થતા સત્યાગ્રહ. વલ્લભભાઈ પટેલ નેતા તરીકે ઉભરી આવ્યા. પરિણામ: ગરીબ ખેડૂતોનું મહેસૂલ માફ થયું.

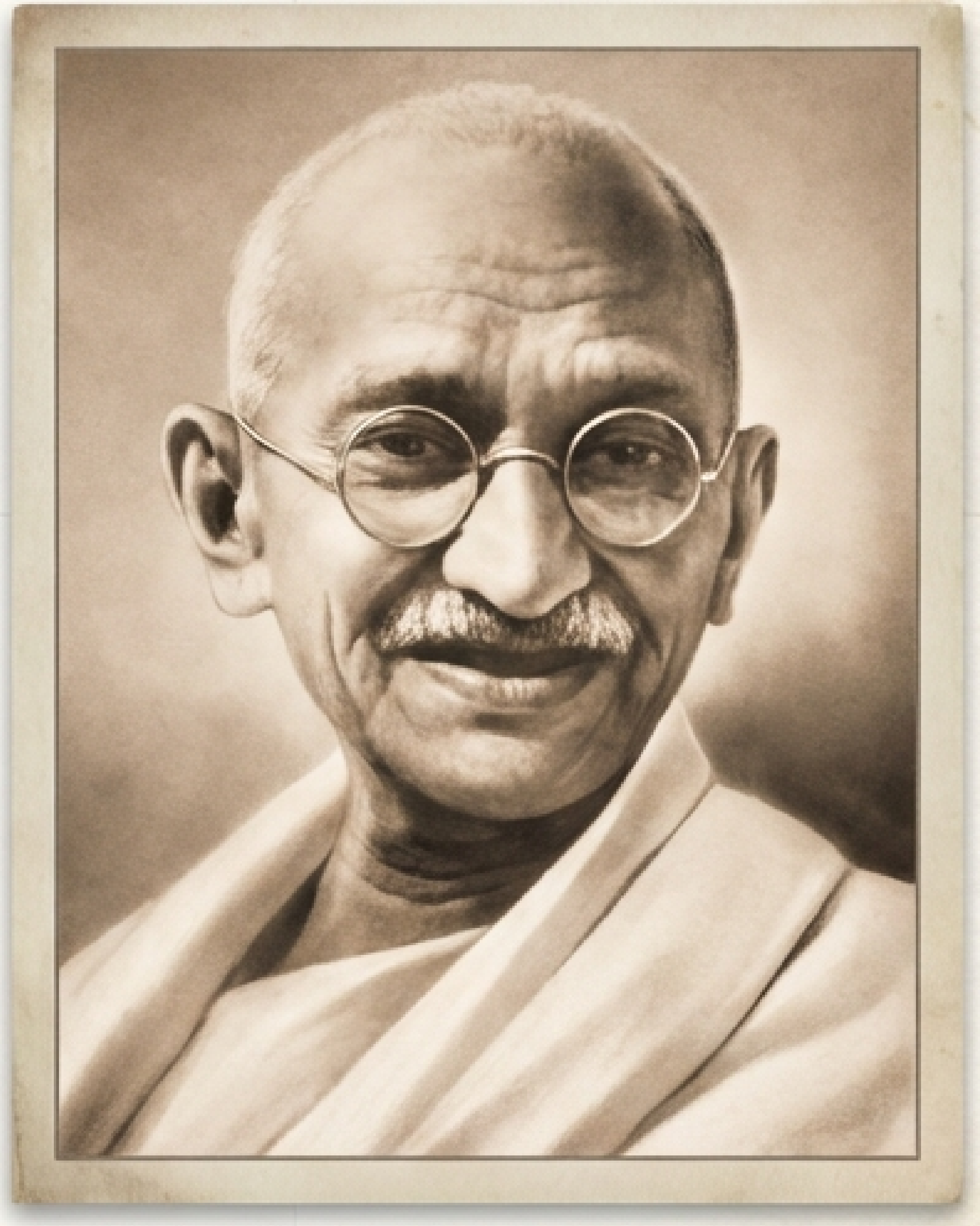

મહાત્મા ગાંધી

NotebookLM

જલિયાંવાલા બાગ હત્યાકાંડ: એક વળાંક

રોલેટ એક્ટ (૧૯૧૯):
‘કાળો કાયદો’ - કોઈપણ વ્યક્તિની ધરપકડ વોરંટ વગર કરવાની સત્તા.

તારીખ: ૧૩ એપ્રિલ ૧૯૧૯ (વૈશાખી)

ઘટના: અમૃતસરમાં એકત્ર થયેલા લોકો પર જનરલ ડાયરે ગોળીબાર કર્યો. આશરે ૧૦૦૦ લોકો મૃત્યુ પામ્યા.

અસર: રવીન્દ્રનાથ ટાગોરે ‘નાઈટહૂડ’ની પદવી પરત કરી. ગાંધીજીએ ‘હિંદનો ઈલકાબ’ ત્યજી દીધો. સમગ્ર દેશમાં ભારે રોષ.

NotebookLM

અસહકાર આંદોલન (૧૯૨૦-૧૯૨૨)

ખંડનાત્મક પાસું

સરકારી નોકરીઓ, શાળા-કોલેજો અને
વિદેશી કાપડનો બહિષ્કાર.

રચનાત્મક પાસું

હિન્દુ-મુસ્લિમ એકતા, અસ્પૃશ્યતા નિવારણ,
રેંટિયો કાંતવો, રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ (ગુજરાત
વિદ્યાપીઠની સ્થાપના).

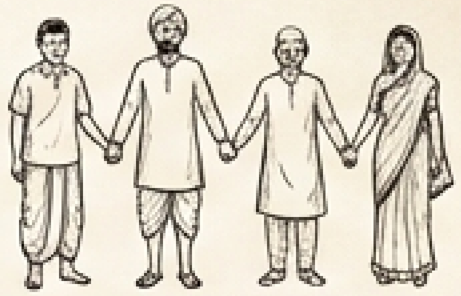

ચૌરી ચૌરા કાંડ (૧૯૨૨)

ગોરખપુરમાં ટોળાએ પોલીસ સ્ટેશન સળગાવ્યું.
હિંસાને કારણે ગાંધીજીએ આંદોલન મોકૂફ રાખ્યું.

સ્વરાજ પક્ષ: મોતીલાલ નેહરૂ અને ચિત્તરંજનદાસ દ્વારા સ્થાપના.

NotebookLM

સાયમન કમિશન અને પૂર્ણ સ્વરાજ

સાયમન કમિશનનો વિરોધ કરતા પ્રદર્શનકારીઓ

સાયમન કમિશનનો વિરોધ

કમિશનમાં એક પણ ભારતીય ન હોવાથી વિરોધ. લાહોરમાં લાઠીચાર્જ દરમિયાન લાલા લજપતરાયનું મૃત્યુ.

ક્રાંતિકારી જવાબ

ભગતસિંહ, સુખદેવ, રાજગુરૂએ સોન્ડર્સની હત્યા કરી બદલો લીધો.

ભગતસિંહ

જવાહરલાલ નેહરૂ

પૂર્ણ સ્વરાજ (૧૯૨૯)

સ્થળ: લાહોર અધિવેશન (પ્રમુખ: જવાહરલાલ નેહરૂ).

ઠરાવ: રાવી નદીના કિનારે ‘પૂર્ણ સ્વરાજ’નો ઠરાવ પસાર થયો. ૨૬ જાન્યુઆરીને સ્વતંત્રતા દિવસ તરીકે ઉજવવાનું નક્કી થયું.

NotebookLM

દાંડીકૂચ: સવિનય કાનૂન ભંગ

હેતુ: મીઠાના અન્યાયી કાયદાનો ભંગ કરવા. 'મીઠા પર વેરો નાખવો પાપ છે.'

યાત્રા: ૧૨ માર્ચ, ૧૯૩૦ (સાબરમતી આશ્રમ) થી ૬ એપ્રિલ (દાંડી). ૩૭૦ કિમીની પદયાત્રા.

બનાવ: ૬ એપ્રિલના રોજ દાંડીના દરિયાકિનારે ગાંધીજીએ ચપટી મીઠું ઉપાડી કાયદો તોડ્યો.

અસર: દેશભરમાં સવિનય કાનૂન ભંગ અને ધરાસણા સત્યાગ્રહ.

NotebookLM

ગોળમેજી પરિષદો અને વાટાઘાટો

ગાંધી-ઈર્વિન કરાર: ગાંધીજી અને વાઈસરોય ઈર્વિન વચ્ચે કરાર. સત્યાગ્રહીઓને જેલમુક્ત કરવા અને મીઠું પકવવાની છૂટ.

ગોળમેજી પરિષદો: બીજી ગોળમેજી પરિષદમાં ગાંધીજી લંડન ગયા, પરંતુ કોમી મતદાર મંડળના પ્રશ્ને નિષ્ફળતા મળી.

દમન:

સરકારે ફરીથી દમનકારી પગલાં લીધાં અને હજારો સત્યાગ્રહીઓની ધરપકડ કરી.

NotebookLM

‘હિંદ છોડો’ આંદોલન (૧૯૪૨)

તારીખ: ૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૪૨ (મુંબઈ મહાસમિતિ).

કરેંગે યા મરેંગે

અસર: બ્રિટિશ સરકારને ખાતરી થઈ ગઈ કે હવે ભારત પર શાસન કરવું અશક્ય છે.

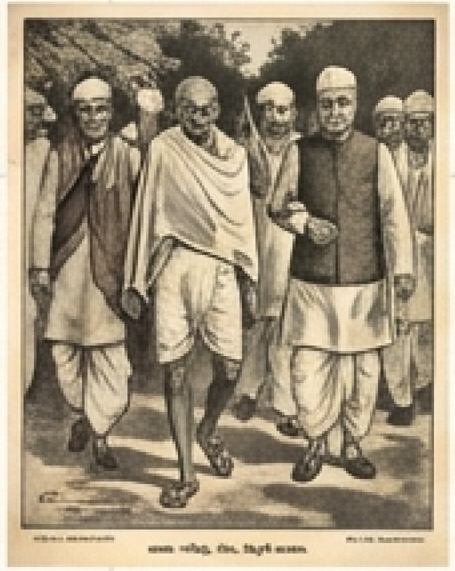

ઘટના: ગાંધીજી, પટેલ, નેહરુની ધરપકડ. દેશભરમાં સ્વયંભૂ હડતાલો અને વિરોધ.

NotebookLM

સુભાષચંદ્ર બોઝ અને આઝાદ હિંદ ફોજ

- **સુભાષચંદ્ર બોઝ:** 'ફોરવર્ડ બ્લોક'ની સ્થાપના. જર્મની અને જાપાનથી અંગ્રેજો સામે યુદ્ધ જાહેર કર્યું.
- **આઝાદ હિંદ ફોજ (INA):** સિંગાપુરમાં સુકાન સંભાળ્યું.
- **સૂત્રો:** 'ચલો દિલ્લી' અને 'તુમ મુજે ખૂન દો, મૈં તુમ્હે આઝાદી દુંગા'.

નૌસેના વિદ્રોહ (૧૯૪૬): મુંબઈમાં ભારતીય સૈનિકોનો વિદ્રોહ. સેના પણ હવે સરકારના હાથમાં ન હતી.

NotebookLM

સ્વાતંત્ર્ય પ્રાપ્તિ: એક નવા યુગનો આરંભ

કેબિનેટ મિશન (૧૯૪૬) : બ્રિટિશ સરકારની વાટાઘાટો.

કેબિનેટ મિશન (૧૯૪૬): બ્રિટિશ સરકારની વાટાઘાટો.

માઉન્ટબેટન યોજના: ભારત અને પાકિસ્તાનના ભાગલા.

માઉન્ટબેટન યોજના: ભારત અને પાકિસ્તાનના ભાગલા. સામો, પથ્થન અખિન્ત્રછની ભારત અને પાકિસ્તાના ભાગલા.

સ્વાતંત્ર્ય દિન: ૧૫ ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭

૧૫ ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ની મધરાતે ભારત સ્વતંત્ર રાષ્ટ્ર બન્યું.

NotebookLM